

Ruotsin kielen tutkimusta

Svenskans beskrivning 7. Förhandlingar vid Sjunde sammankomsten för svenskans beskrivning Åbo den 7. och 9. april 1972. Red. Christer Hummelstedt. Folkmålsstudier XXIII. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi. Åbo 1973. 243 s.

Vuodesta 1963 lähtien ovat pohjoismaiset ruotsin kielen tutkijat noin puolentoista vuoden välein kokoontuneet symposiumiin («Sammankomst för att dryfta frågor rörande svenskans beskrivning»), jossa kukin on voinut esitellä tutkimuksensa viimeisiä tuloksia. Kokouksilla ei ole erityistä teemaa, vaan jokainen tutkija voi puhua siitä aiheesta, joka hänelle itselleen on ajankohtainen. Esitelmien lukumäärää ei toistaiseksi myöskään ole rajoitettu. Kaikki halukkaat ovat saaneet tilaisuuden esiintyä. Kokouksista on täten tullut sekä aihepiireiltään että laadultaan varsin heterogeenisiä, mutta toisaalta ne ovat antaneet hyvän kuvan siitä, mitä ruotsin kielessä kulloinkin on tutkittu ja tutkitaan. Symposiumeja on tähän mennessä järjestetty seitsemän — kahdeksas on huhtikuussa 1974 Lundissa. Niissä pidetyt esitelmät on painettu, ja niitä voi saada kokouksen kulloinkin järjestäneeltä ruotsin kielen laitokselta.

Seitsemäs ruotsin kielen tutkijoiden symposiumi pidettiin Turussa huhtikuussa 1972, tällöin ensimmäisen kerran Suomessa. Osanottajia oli runsaasti yli sadan, joista hiukan yli puolet Ruotsista ja muut Suomesta. Esitelmiä pidettiin 22, ja niistä on 20 nyt julkaistu Folkmålsstudier XXIII:ssa. Osittain ne ovat siinä muodossa kuin ne pidettiin Turussa, muuttamat tutkijat taas ovat kirjoittaneet perusteellisemman artikkelin siitä aiheesta, josta he kokouksessa puhuivat. Kirja sisältää pelkät esitelmät (tai artikkelit). Kuitenkin jokaisen esitelmän jälkeen käytiin keskustelu ja esitettiin kritiikkiä. Näiden liittäminen esitelmiin olisi ollut paikallaan kirjassa.

Turun symposiumissa pidetyt esitelmät osoittavat selvästi, että ruotsin kielen tutkimuksen pääpaino on tällä hetkellä nykykielen kuvauksessa. Tosin on huomattava, että paikannimien tutkijat pitivät omat kokouksensa, mutta siitä huolimatta voidaan sanoa, että klassisesta pohjoismaisesta filologiasta ollaan siirtymässä lingvistiikkaan. Upsalasta, Tukholmasta ja Uumajasta on tullut ruotsin fonologian tutkimuksen keskuksia, Göteborgissa taas on sanaston tutkimuksella ja Lundissa syntaksin tutkimuksella keskeinen sija. Näiden kielen kolmen tason kuvaus oli Turun kokouksen pääasiallisena sisältönä. Kaksi esitelmää käsitteli lisäksi morfologiaa, kaksi semantiikkaa ja yksi vieraiden kielten opetusta.

Tärkeimmät fonologiaa käsittelevät artikkelit ovat Stig Eliassonin, Per Linellin ja Veronica Bonebraken kirjoittamat. Eliasson ja Linell korostavat samaa asiaa: generatiivinen fonologia on epäilemättä merkinnyt käänteentekevää muutosta kielen äännerakenteen tutkimuksessa, mutta se on tällä hetkellä kuvauksessaan liian abstraktinen. Heidän kritiikkinsä kohdistuu ennen kaikkea morfofonologian merkityksen liialliseen korostamiseen. Kielen äännerakenteen kuvauksen on oltava konkreettisempi, sen on palattava distinktiivisen funktion käsitteeseen ja otettava huomioon se, miten kieltä itse asiassa tuotetaan (performance). Veronica Bonebrake selvittelee artikkelissaan tavurajan vaikutusta nasaaliassimilaatioon. Se seikka, äännetäänkö *ng* [ŋ]:nä vai [ŋg]:nä, voidaan selittää sekä universaalien että spesifistisesti ruotsin kielen tavurajasääntöjen avulla. Näiden kolmen artikkelin lisäksi Lars Bleckert on kirjoittanut taukoja edeltävien vokaalien diftongiutumisesta ja Gun Widmark sekä Mikael Reuter foneettisesta kvantiteetista lähinnä sosiolingvistiseltä kannalta.

Sven Lange ja Kenneth Larsson ovat tutkineet erään kaksivuotiaan tytön syntaksia. Raportti on melko yksityiskohtainen, ja siinä esitetään lauseiden pituus, tavat ilmaista kieliopillisia suhteita, pu-

heen funktio puhetilanteessa, sanojen keskinäiset suhteet lauseessa sekä lasten kielen universaaleja piirteitä. Margareta Westman, joka kuuluu Lundissa työskentelevään ryhmään Skrivsyntax, esittää kirjoituksessaan selkeät luokitusperiaatteet asiaproosassa esiintyville epätäydellisille virkkeille. Mielenkiintoinen on myös Jan Anwardin esitys siitä, miksi ruotsin kielessä sama syvä rakenne voidaan ilmaista useilla eri pintarakenteilla, nimenomaan nominilausekkeen suhde predikaattiin (esim. *Det är en rätta i skåpet / Rättan är i skåpet, Kalle har boken / Boken är hos Kalle*). Anwardin mukaan syynä eri pintarakenteisiin on se, että sellainen nominilauseke, joka tuo keskusteluun tai tekstiin uuden tarkoitteen (referent), ei saa olla subjektina pintarakenteessa. Sanajärjestystä muuttavien transformaatioiden yhtenä tehtävänä on täten sopeuttaa lause tekstiyhteyteen (kontextanpassning). Kun ruotsin kieli on menettänyt keinon merkitä subjektia ja objektia eri sijamuodoin, tarvitaan muitakin tapoja kuin pelkkä sanajärjestyksen muuttaminen kontekstiin sopeuttamisessa. Esimerkkinä tästä on yllä olevista lausepareista toinen, jossa nominilausekkeiden välinen ero ilmaistaan eri verbeillä (*ha/ vara*).

Teoksen kirjoittajien joukossa ovat myös nykyruotsin frekvenssisanakirjan päätoimittaja Sture Allén sekä toimitukseen kuuluva Martin Gellerstam. Allén käsittelee kielessä esiintyviä sanayhtymiä ja osoittaa, että emme suinkaan käytä sanoja pelkästään irrallisina yksikköinä

vaan että sanat useimmiten esiintyvät kielessä erilaisina yhdisteinä: kombinaatioina (*gammal man*), konstruktioina (*därför att*) sekä idiomeina (*trampa i klaveret*). Allénin miljoonan sanan materiaalista 600 000 sanaa kuuluu johonkin mainituista kolmesta sanaliittotyyppistä, ts. esiintyy useammin yhdisteessä kuin irrallaan. Martin Gellerstam puolestaan on tutkinut 6 000 tavallisimman sanan etymologian. Hän toteaa, että mitä tavallisempi sana on, sitä useammin se kuuluu kategoriaan »arvord», ja mitä epätavallisempi sana on, sitä yleisemmin se on saksasta, englannista, latinasta tai kreikasta saatu laina.

Kaksi kirjoittajaa, Ulf Teleman ja Christer Platzack, käsittelee tekstin luettavuutta (*läsbarhet*). Telemanin esittämä tutkimusmalli on pelkästään teoreettinen, ja sen soveltaminen käytäntöön tuntuu hankalalta, kun taas Platzack selostaa erään testin tuloksia, jotka sisältyvät hänen piakkoin ilmestyvään väitöskirjaansa. Sanoman välittymistä voi estää virkkeiden liiallinen lyhyys tai pituus. Tärkeänä syynä tähän on rytmi: hyvin lyhyet virkkeet pilkkovat informaation liian pieniksi osiksi, pitkät virkkeet taas ovat liian suuria kokonaisuuksia muistettaviksi — virkkeiden syntaktinen rakenne on suoraan verrannollinen niiden pituuteen. Proosarytmillä näyttää olevan huomattava merkitys tekstin luettavuudelle.

Teoksen kirjoittajista on suomalaisia vain kaksi (Mikael Reuter ja Leif Nyholm).

Mirja Pinomaa